

Л. А. Захарченко, канд. екон. наук, доц.,
кафедра ЕП та КУ, ІЕМ,
ОНАЗ ім. О. С. Попова, м. Одеса

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО Й КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Будь-яка діяльність, передусім виробнича, потребує витрат ресурсів. Від рівня операційних витрат істотно залежать ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність. Тому управління витратами є важливою функцією економічного механізму кожного підприємства. Особливо актуальна проблема управління витратами для вітчизняних підприємств, які нині перебувають на складному етапі реструктуризації та адаптації до ринкового середовища з урахуванням міжнародних вимог і правил.

Від обраного методу обліку витрат залежить ефективність управління діяльністю підприємства, досягнення ним оперативних та стратегічних цілей. Визначення та систематизація існуючих методів обліку витрат, проведення їх порівняльної характеристики є ціллю проведеного дослідження.

Сучасні методи обліку витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції можна підрозділити за такими *основними класифікаційними ознаками*:

1. за підходом до структури плану облікових рахунків (автономність або інтегрованість). Ця ознака більшою мірою стосується облікової діяльності;

2. за особливостями групування витрат для потреб калькулювання (за замовленнями або за процесами). Саме калькулювання є комплексом робіт і пов'язане з плануванням, обліком та аналізом витрат. Тому можна вважати, що ця ознака характеризує блоки розроблення і контролю рішень;

3. за повнотою охоплення витрат під час калькулювання (калькулювання за повними і неповними витратами). Цю ознаку також можна розцінювати як характеристику блоків розроблення і контролю рішень з управління витратами;

4. за наявністю чи відсутністю нормативних витрат (відповідно до цього виділяють системи управління витратами за нормативними і фактичними витратами).

Залежно від виду продукції, робіт і послуг, її складності, типу, характеру технологічного процесу й організації виробництва на промислових підприємствах можуть застосовуватися наступні

методи обліку витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції: попередільний, позамовний; попередеробний. Кожний з цих методів відрізняється побудовою аналітичних позицій обліку виробництва, номенклатурою об'єктів калькулювання й прийомами розподілу витрат між окремими видами виробів, а також між готовою продукцією й незавершеним виробництвом. У сукупність прийомів входить також оцінка незавершеного виробництва, відходів виробництва й браку продукції.

За повнотою охоплення витрат розрізняють калькулювання за повними та за неповними витратами.

За повного калькулювання до собівартості послуг включають усі види витрат, що стосуються її операційної діяльності і надання послуг, за неповного калькулювання — лише частину загальної суми витрат на її надання послуг у операційній діяльності. Класичним методом часткового калькулювання є метод «*директ-костінг*». Існуючі нині модифікації «директ-костінгу» базуються на розподілі витрат на постійні та змінні залежно від характеру зв'язку їх динаміки з динамікою обсягу операційної діяльності. Згідно із сучасним тлумаченням сутності «директ-костінгу» саме розподіл витрат на постійні та змінні є головною характеристикою цього методу.

Наявність чи відсутність нормативних витрат є ключовою ознакою, яка базується на використанні фактичних даних, від іншого її варіанту, коли витрати визначаються заздалегідь з допомогою нормативів (стандартів). Історично управління витратами спочатку відбувалося за фактичними результатами. З розвитком теорії і практики управління витратами з'являється концепція нормативів (стандартів) витрачання операційних факторів, нормативних витрат. Цю концепцію було покладено в основу розробленої за рубежом системи «*стандарт-кост*», в якій управління витратами здійснюється через порівняння фактичних витрат з нормативами. Якщо оцінювання нормативів здійснюється у вартісному вимірі, то їх називають нормативними (стандартними) витратами.

На практиці можуть застосовуватися комбіновані методи обліку витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції, що дозволяють максимально використати переваги окремих методів для прийняття управлінських рішень.

Застосування зазначених методів обліку витрат на підприємстві дозволить проводити взаємопов'язаний комплекс робіт, які формують коригуючі впливи на процес здійснення витрат під час операційної діяльності підприємства, спрямовані на досягнення оптимального рівня (в межах допустимих відхилень) витрат в усіх підсистемах підприємства за виконання в них будь-яких робіт.